

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Коржунова Н.В. Структуризація інституціонального забезпечення природокористування в Україні / Н.В. Коржунова // Економіка природокористування і охорона навколишнього середовища: зб. наук. пр. — К.: ДУ ІЕПСР НАНУ, 2013. — С. 123–127.
2. Сучасні напрями економічного забезпечення раціонального природокористування в Україні / за наук. ред. акад. НААН України, доктор економічних наук, професор М.А. Хвесика, д. г.-м. н., професор С.О. Лизуна. — К.: ДУ ІЕПСР НАН України, 2013. — 64 с.
3. Нудельман М.С. Социально-экономические проблемы рекреационного природопользования / М.С. Нудельман. — К.: Наук. думка, 1987. — 128 с.
4. Ілляшенко І.О. Соціально-економічна ефективність використання рекреаційних ресурсів у форматі сталого розвитку / І.О. Ілляшенко, В.І. Яблонська // Економіка природокористування і охорона навколишнього середовища: зб. наук. пр. — К.: ДУ ІЕПСР НАНУ, 2013. — С. 101–107.
5. Фоменко Н.В. Рекреаційні ресурси та курортологія: навч. посіб. — Н.В. Фоменко. — К.: Центр навч. літератури, 2007. — 312 с.
6. Никоноров С.М. Эколого-экономические основы развития рекреационных зон (на примере Чувашской Республики): дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.05 / Никоноров Сергей Михайлович. — Москва, 2014. — 405 с.
7. Еделев Д.А. Эколого-экономическое развитие рекреационной сферы региона: концепция, факторы, механизм: дис. ... д-ра экон. наук: 08.00.05 / Еделев Д.А. — Ростов-Н/Д, 2006. — 376 с.
8. Бейдик О.О. Рекреаційні ресурси України: навч. посіб. / О.О. Бейдик. — К.: Альтерпрес, 2011. — 462 с.
9. Репс В.Ф. Основы курортологии: метод. пособие. / В.Ф. Репс, Д.А. Еделев. — Пятигорск: КМВИС, 2004. — 170 с.

УДК 338.45 : 503.4

РОЛЬ ТРАНСКОРДОННОГО СПІВРОБІТНИЦТВА
У ЗБАЛАНСОВАНОМУ ПРИРОДОКОРИСТУВАННІ

А.Я. Гадзало

кандидат економічних наук

Інститут агроекології і природокористування НААН

Охарактеризовано особливості транскордонного співробітництва в екологічній сфері. Проаналізовано заходи співробітництва в екологічній сфері. Виділено основні напрями транскордонного співробітництва природокористування.

Ключові слова: збалансоване природокористування, транскордонне співробітництво, екологічна сфера.

Набуття Україною незалежності та залучення її регіонів до системи міжнародної співпраці в умовах розвитку світових інтеграційних процесів обумовило необхідність організації нею ефективного прикордонного співробітництва. Транскордонне співробітництво України в екологічній сфері сприяє розвитку екологічно орієнтованої діяльності суб'єктів господарювання. У рамках міждержавної співпраці особлива увага повинна приділятися формуванню та розвитку ринку екологічних послуг. Такий ринок значно посилить відповідальність суб'єктів господарювання під час розв'язання екологічних проблем у прикордонних регіонах.

Але розвиток транскордонного співробітництва визначається як один із сучасних ефективних напрямів реалізації регіональної політики держави. Механізм транскордонного

співробітництва є необхідною передумовою його дієвості та результативності. Однак досі залишається не вирішеним питання збереження навколишнього природного середовища і ефективного природокористування в процесі формування механізму транскордонного співробітництва.

Екологічним проблемам прикордонного розвитку приділяють особливу увагу екологи, політики, економісти, медики, математики, океанографи. Інформація про рівні антропогенного забруднення аналізується у багатьох міністерствах і відомствах України: Міністерстві охорони здоров'я, Державному комітеті статистики, Державній санітарно-епідеміологічній службі, Державній службі геології та надр. Проблема міждержавної співпраці приділяють увагу такі вчені, як С. Кіш, В. Ляшенко, Ю. Макогон, Н. Мікула, І. Студенніков та ін. [3, 9, 5, 6].

Мета статті полягає в теоретичному обґрунтуванні основних напрямів здійснення транскордонного співробітництва України загалом та виробленні рекомендацій щодо напрямів удосконалення транскордонного співробітництва збалансованого природокористування.

Міжнародне екологічне співробітництво України здійснюється в рамках укладених відповідних міжнародних договорів — міждержавних, міжурядових і міжвідомчих, регульованих нормами міжнародного права. Зважаючи на те, що у сучасному світі на фоні глобальної екологічної кризи надзвичайно активно відбувається інтеграція господарських, технологічних та інформаційних структур, які дедалі більше стають транснаціональними, міжнародне екологічне співробітництво набуває надзвичайно важливого значення.

Двостороннє співробітництво в збалансованому природокористуванні сприяє реалізації державної екологічної політики на міжнародному рівні і створює сприятливу атмосферу взаємовідносин з сусідніми і віддаленими країнами як у частині реалізації завдань, зумовлених загостренням глобальних екологічних проблем, так і в контексті розвитку регіональних процесів та можливого транскордонного впливу негативних явищ природного й техногенного характеру [10].

Основними напрямками транскордонного співробітництва є:

- створення та забезпечення функціонування українських ділянок транскордонних біосферних резерватів, водно-болотних угідь міжнародного значення, об'єктів всесвітньої природної спадщини;
- створення автоматизованих пунктів вимірювання показників якості поверхневих вод на транскордонних водних об'єктах;
- створення автоматизованих пунктів вимірювання якості повітря та контролю за рівнем транскордонного забруднення повітря на великі відстані;
- забезпечення розвитку рекреаційної інфраструктури та організація транскордонних туристичних маршрутів. Стимулювання створення інформаційної інфраструктури транскордонного туризму та забезпечення її розвитку тощо.

Україна є стороною близько 50 двосторонніх угод. Хоч більшість цих угод носить рамковий характер, їх слід вважати належним підґрунтям для подальшого поглиблення співпраці, оскільки вони дають можливість визначити шляхи взаємодії щодо певної проблематики. Україна підписала двосторонні угоди з такими країнами, як США, Канада, Німеччина, Королівство Нідерландів, Королівство Данія,

Російська Федерація, Республіка Білорусь, Грузія, Молдова, Республіка Польща, Турецька Республіка, Угорська Республіка, Південно-Африканська Республіка та ін. Двосторонніми угодами передбачено такі основні заходи співробітництва в екологічній сфері:

- вжиття узгоджених заходів, спрямованих на зменшення негативного впливу глобальних змін природного середовища і клімату на економіку й людину;
- взаємне оперативне інформування про загрозу значного транскордонного забруднення території однієї із сторін та прогнози його розповсюдження;
- організація екологічної освіти та виховання населення;
- інформаційний обмін у сфері охорони навколишнього природного середовища;
- гармонізація екологічного законодавства, нормативно-правового регулювання охорони навколишнього природного середовища та природокористування;
- удосконалення економічного механізму управління якістю довкілля та природокористуванням [11].

Слід зауважити, що серед напрямів міжнародного співробітництва у рамках Карпатського єврорегіону одним з пріоритетних є забезпечення екологічної безпеки шляхом формування та розвитку сфери послуг в екологічній галузі. Учасники цього єврорегіону наразі особливо зацікавлені у розв'язанні комплексних екологічних проблем. Така співпраця є доволі важливою передумовою формування ринку екологічних послуг, основними елементами якого є: виготовлення, встановлення та експлуатація екологічно безпечних технологій та обладнання; переробка, транспортування та захоронення відходів; виробництво екологічно чистих продуктів; екологічний аудит та екологічна експертиза; екологічне страхування та кредитування; ліцензування природоохоронної діяльності тощо. Важливим аспектом української екологічної співпраці з країнами-членами Карпатського єврорегіону може стати активна участь у розвитку належної системи управління екологічно чистим виробництвом. Ця участь повинна сприяти поліпшенню стану довкілля українських областей, що входять до Карпатського єврорегіону, а також профілактиці глобальних екологічних проблем виробничої сфери щодо навколишнього природного середовища [1].

Розвиток транскордонного співробітництва у Карпатському регіоні має давні традиції і особливості, обумовлені зокрема тим, що на доволі невеликій територіальній ділянці сходяться кордони п'яти держав: України,

Польщі, Словаччини, Угорщини, Румунії, і інтенсивність співпраці має значний вплив на життєдіяльність цих територій. З іншого боку, області Карпатського регіону репрезентують зовнішній кордон України з ЄС, що в умовах євроінтеграції обумовлює те саме, що і ефект транскордонного співробітництва на цих територіях [2].

Зокрема, Закарпатська обл. входить до чотирьох транскордонних регіонів України (українсько-румунський, українсько-угорський, українсько-словацький, українсько-польський), завдяки чому вона має в чотири рази більше потенційних можливостей для свого розвитку, але, відповідно, зростають і загрози (рис. 1). Те саме стосується і Одеської, Волинської та Чернігівської областей, щоправда вони входять тільки до двох транскордонних регіонів: українсько-румунського, українсько-молдовського; українсько-польського, українсько-російського; українсько-білоруського, українсько-російського відповідно. Як підкреслює Н. Мікула: «Транскордонний регіон може охоплювати суміжні території декількох країн, як наприклад, Волинська область України, Брестська область Білорусії, Люблінське воєводство Польщі чи Закарпатська область України, область Саболч-Сатмар-Берег Угорщини та край Кошіце Словаччини» [7, с. 28].

Першою міжрегіональною асоціацією на території постсоціалістичного простору став євро регіон «Карпати». Впродовж його існування реалізовано низку екологічних проектів транскордонного характеру: впровадження проектів із запобігання забрудненню довкілля

та захисту природних ресурсів (українсько-австрійсько-румунський проект ECOPROFIT); вжиття заходів із зміцнення берегової лінії річок для зменшення негативних наслідків повеней (спільний проект України, Словаччини, Угорщини та Румунії зі створення системи гідропоруд у прикордонних регіонах з метою уникнення загрози повеней); профілактика зсуву ґрунтів; спільні заходи щодо забезпечення населення якісною питною водою. Так, у межах Карпатського євро регіону за сприяння Фонду Східної Європи, Посольства Фінляндії в Україні та Агентства США з міжнародного розвитку було реалізовано проект «Енергія Карпат» (2009–2010 рр.) завдяки аналізу і оптимізації існуючих енергетичних ресурсів у гірських районах Львівщини, Івано-Франківської та Закарпатської областей, спрямований на підвищення якості державних послуг, що надаються в галузі енергозбереження в українській частині євро регіону. [8].

Ключовою сферою транскордонного співробітництва сусідніх країн є вирішення питань, щодо охорони навколишнього природного середовища на прикордонних ділянках, оскільки саме це забезпечує необхідні умови для подальшого розвитку суспільства. Складна екологічна ситуація, актуальність проблем раціонального природокористування потребують обов'язкових зусиль усіх учасників транскордонного співробітництва. Про стан екологічної ситуації у прикордонних регіонах відповідних країн членів свідчать дані стосовно чистоти повітря, обсягу забруднення ґрунтів, витрат на охорону навколишнього природного середовища з боку

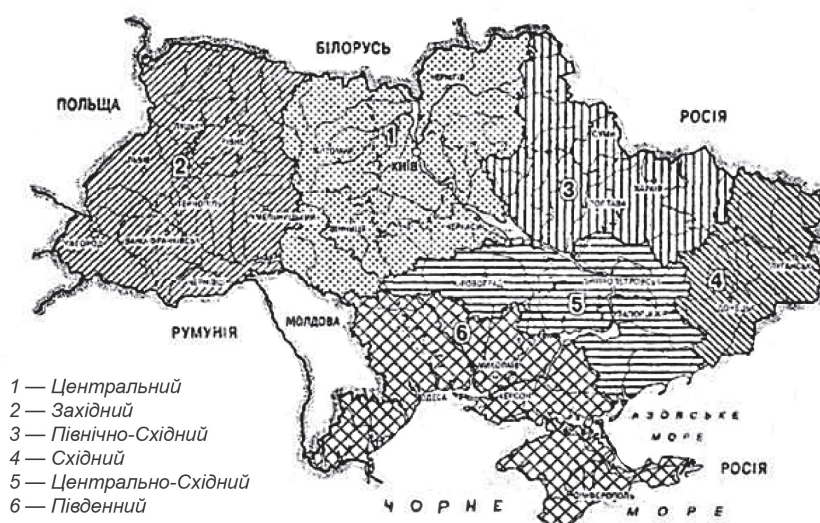

Рис. 1. Транскордонні області України

* Джерело: розроблено автором.

Таблиця 1

Єврорегіони, до складу яких входять адміністративно-територіальні одиниці України

Назва єврорегіону	Дата створення	Склад
Карпати	14.02.1993 р.	Львівська, Івано-Франківська, Закарпатська, Чернівецька області (Україна), Підкарпатське воєводство (Польща), Кошицький та Пряшівський край (Словаччина), Мєсьє Боршод-Абауй-Земплен, Хайду-Біхар, Хевеш, Яс-Надькун-Сольнок та Сабольч-Сатмар-берег (Угорщина), повіти Біхор, Селаж, Сату-Маре, Марамуреш, Харгіта, Сучавата Ботошань (Румунія)
Буг	29.09.1995 р.	Волинська обл., Жовківський та Сокальський райони Львівської обл. (Україна), Любінське, воєводство (Польща), Брестська обл. (Білорусь)
Верхній Прут	22.09.2000 р.	Чернівецька та Івано-Франківська області (Україна), Ботошанський та Сучавський повіти (Румунія), Фалештський, Єдинецький

Джерело: [8].

місцевих і регіональних влад прикордонних територій.

Транскордонні забруднення природних ресурсів та нераціональне природокористування — одні із найбільш нагальних і гострих

проблем сучасності, розв'язання яких потребує участі усіх держав як на національному, так і на транснаціональному рівнях, особливо держав-сусідів. Науковці справедливо стверджують, що екологічні проблеми не обмежуються на-

Рис. 2. Екологічні проблеми транскордонного співробітництва

*Джерело: розроблено автором.

ціональними кордонами, вони мають загальнопланетарний характер.

Ефективне розв'язання екологічних проблем транскордонного співробітництва, що передбачає ліквідацію або обмеження негативного впливу на навколишнє природне середовище й здоров'я людини, можливе на основі спільних заходів у його межах, які враховують сучасний стан економіки й перспективи соціально-економічного розвитку прикордонного регіону. Низька економічна ефективність, довготривалість і технологічна складність заходів із перероблення, визначають взаємозв'язок основних програмних дій, цільового керування процесом і контролю його виконання, а також залучення фінансування з різних джерел [4].

ВИСНОВКИ

У статті наведено теоретичне узагальнення і нове розв'язання проблеми, а саме з'ясування основних форм та сфер євро регіонального співробітництва та його ролі у сучасній системі міжнародних відносин, соціально-економічних проблем цього співробітництва.

На регіональному рівні екологічна сфера послуг в Україні є малорозвиненою і перебуває лише на стадії формування, але, зауважимо, має значні перспективи для подальшого розвитку. Робота у цьому напрямі виконується в межах програм транскордонного співробітництва та урядових наказів. Серед екологічних послуг розвивається управління водними ресурсами, відходами та екологічний туризм, усі інші їх види перебувають на стадії формування.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Білак Г.Г. Місце і роль України у міжнародній співпраці з екологічних проблем виробничої сфери країн Карпатського євро регіону [Електронний ресурс] / Г.Г. Білак. — Режим доступу: <http://conference.nuos.edu.ua/catalog/files/lectures/9470.pdf>
2. Карпатський регіон: актуальні проблеми та перспективи розвитку: Монографія у 8 т. / за наук. ред. В.С. Кравціва. — Львів, 2013. — Т. 8: Транскордонне співробітництво / відп. ред. Н.А. Мікула. — 2013. — 372 с. — (Серія «Проблеми регіонального розвитку»).
3. Кіш Є. Проблеми транскордонного співробітництва України і Євросоюзу [Електронний ресурс] / Є. Кіш. — Режим доступу: <http://www.politik.org.ua/vid/magcontent.php3?m=1&n=63&c=1412>
4. Ковальський Г.Є. Екологічні аспекти транскордонного співробітництва на Сході України / Г.Є. Ковальський // Стратегічні пріоритети. — 2009. — № 4 (13). — С. 225–230.
5. Макогон Ю.В. Форми й напрямлення трансграничного економічного співробітництва: монографія / Ю.В. Макогон, В.И. Ляшенко. — [2-е изд., исп. и доп.]. — Донецк: ООО «Юго-Восток, Лтд», 2003. — 512 с.
6. Макогон Ю.В. Роль Великого шовкового пути в развитии цивилизации: возрождение большого пути через трансформацию евразийских коммуникаций, региональный аспект / Ю.В. Макогон, А.В. Грузан. — Донецк, 2009. — 290 с.
7. Мікула Н. Міжтериторіальне та транскордонне співробітництво: Монографія. / Н. Мікула. — Львів: ІРД НАН України, 2004. — 395 с.
8. Омельченко А. Транскордонне співробітництво у сфері екологічного і соціального розвитку євро регіонів [Електронний ресурс] / А. Омельченко — Режим доступу: <http://ua-ekonomist.com/10895-transkordonne-spvrobtnictvo-u-sfer-ekologchnogo-socalnogo-rozvitku-yevroregonv.html>
9. Регіональна політика в країнах Європи: Уроки для України / за ред. С. Максименка. — Київ: Логос, 2000. — С. 138–170.
10. Скороход І.С. Роль транскордонного співробітництва у формуванні та розвитку ринку екологічних послуг в Україні / І. С. Скороход. // Регіональна економіка. — 2013. — № 3. — С. 185–191.
11. Стратегічний екологічний документ (Документ підготовлено в рамках проекту ПРООН) / ГЕФ «Оцінка національного потенціалу в сфері глобального екологічного управління в Україні». — Режим доступу: <http://www.ecoleague.net/34903999-501.html>.